

RECENZÍÓK

Szerző:

Arnold Petra
Semmelweis Egyetem
Egészségtudományi Kar
Addiktológiai Tanszék,
Budapest

Cikkadatok:

DOI: [10.58701/mej.23860](https://doi.org/10.58701/mej.23860)

Beküldve: 2026. 07. 06.

Elfogadva: 2026. 08. 11.

Megjelentetve: 2026. 09. 07.

2026. 4. évfolyam 3. szám

Copyright © 2026 Arnold Petra.

Kiadó: Magyar

Népegészségügy Megújításáért
Egyesület. Ez egy nyílt

hozzáférésű cikk a CC-BY-SA-

4.0 licenstszerződés alapján.

Szakdokumentum: ESPAD 2024 – Rizikómagatartások és addiktológiai problémák középiskolások körében az elmúlt 30 évben Magyarországon. Trendek – Nemzetközi kontextus – Kockázati tényezők

Report: ESPAD 2024 – Risk Behaviours and Addictive Problems Among Secondary School Students in Hungary Over the Past 30 Years: Trends, International Context, and Risk Factors

Kulcsszavak: serdülők; rizikómagatartás; addiktológia; trendvizsgálat; nemzetközi kontextus

Keywords: adolescents; risk behaviour; addiction; trend analysis; international context

Ajánlás

Az ESPAD 2024 jelentése olyan multidiszciplináris tudásanyagot kínál, amely nélkülözhetetlen a serdülők rizikómagatartásának és addiktológiai problémáinak megértéséhez. A 30 éves trendvizsgálat ritka és rendkívül értékes adatforrás, amely lehetővé teszi a társadalmi változások hosszú távú nyomon követését. A nemzetközi összehasonlíthatóság biztosítja, hogy a hazai eredmények európai kontextusban értelmezhetők legyenek, ami különösen fontos a közpolitikai döntéshozatal számára.

Az ESPAD jelentés elsősorban kutatók, szakértők és szakpolitikai döntéshozók számára kínál átfogó, összehasonlítható adatokat, ugyanakkor mindazok számára is értékes forrás, akik mélyebben szeretnék megérteni a serdülők dohányzására, alkohol- és drog-fogyasztására, a viselkedési függőségekre és a mentális jóllétre vonat-

kozó legfrissebb eredményeket és európai trendeket. Az ESPAD adatvizualizációs felület révén az adatok közvetlenül hozzáférhetők, ami lehetővé teszi a másodelemzések elkészítését. A multidiszciplináris megközelítés lehetővé teszi, hogy a kötetet a szociológia, a pszichológia, az egészségügy és az oktatáskutatás területén dolgozó szakemberek egyaránt haszonnal forgassák.

Az ESPAD eredményei kulcsfontosságú támpontot jelentenek a bizonyítékon alapuló szakpolitikai döntésekhez és a hatékony prevenciós beavatkozások megtervezéséhez. Emiatt különösen ajánlott a jelentés alapos megismerése a szakpolitikusok, a prevenció területén dolgozó szakemberek és a pedagógusok számára is, akik munkájuk során közvetlenül találkoznak a serdülők rizikómagatartásaival és azok következményeivel.

ABSZTRAKT

A recenzió Európai iskolavizsgálat az alkohol- és egyéb drogfogyasztásról (ESPAD) kutatás eredményeit összefoglaló „ESPAD 2024 – Rizikómagatartások és addiktológiai problémák középiskolások körében az elmúlt 30 évben Magyarországon. Trendek – Nemzetközi kontextus – Kockázati tényezők” című kötet főbb tartalmi és módszertani elemeit mutatja be, különös hangsúlyt helyezve a serdülők rizikómagatartásainak három évtizedes trendjeire, a nemzetközi összehasonlíthatóságra és a multidiszciplináris értelmezési lehetőségekre. A kötet jelentősége túlmutat az addiktológiai kutatásokon: releváns adatokkal szolgál a közegészségügy, a szociológia, a pszichológia és az oktatáskutatás számára is. A kézirat ajánlást fogalmaz meg arra vonatkozóan, hogy a jelentés mely szakmai közösségek számára bír kiemelt értékkel, és milyen módon hasznosítható a prevenciós és egészségfejlesztési gyakorlatban.

ABSTRACT

The review presents the main substantive and methodological elements of the Hungarian ESPAD 2024 report, with particular emphasis on three decades of trends in adolescents' risk behaviours, the international comparability of the findings, and the possibilities for multidisciplinary interpretation. The significance of the volume extends well beyond addiction research: it provides relevant and timely data for public health, sociology, psychology, and educational research alike. The manuscript also offers recommendations regarding the professional communities for whom the report holds particular value, and outlines how the findings can be applied in prevention and health promotion practice, supporting evidence based decision making and targeted interventions.

BEVEZETÉS

Az Európai iskolavizsgálat az alkohol- és egyéb drogfogyasztásról (ESPAD)¹ immár harminc éve követi nyomon a középiskolások rizikómagatartását Magyarországon és Európa országaiban. A 2024-es, nyolcadik adatfelvételi hullám 37 ország több mint százezer, 16 éves tanulójának részvételével zajlott, és célja, hogy időben és nemzetközileg összehasonlítható adatokat szolgáltatson a fiatalok dohányzásáról, alkohol- és drogfogyasztásáról, viselkedési függőségeiről, mentális állapotáról, valamint a háttérben meghúzódó szociodemográfiai és pszichoszociális kockázati tényezőkről. A 2024-es hullám újdonsága, hogy az ESPAD történetében először prevencióra vonatkozó kérdések is bekerültek a kérdőívbe.

A kutatás eredetileg a klasszikus szerhasználati formákra fókuszált, ám a társadalmi változásokhoz igazodva mára kiterjed az alternatív dohánytermékek, az új pszichoaktív szerek, valamint a különböző viselkedési addikciók – például a videójáték, a szerencsejáték, a közösségi média és az okostelefon-használat – vizsgálatára is. A nemzetközi összehasonlíthatóságot az ESPAD-protokoll biztosítja, amely előírja, hogy minden ország egységes módszertannal és adatfelvételi eszköztárral dolgozzon, csak minimális, a hazai kontextus által indokolt módosításokkal.

A kötet első fejezete a kutatás háttérét és módszertanát mutatja be, ezt követően pedig a főbb rizikómagatartások – dohányzás, alkoholfogyasztás, drogfogyasztás, viselkedési függőségek – és a mentális mutatók eredményei kerülnek ismertetésre. A fejezetek egységes szerkezetben tárgyalják az elterjedtséget, a háttértényezőket feltáró többváltozós elemzéseket, a nemzetközi kontextust, valamint a hazai és európai trendeket. A klasszikus szerhasználati mutatók esetében harmincéves trendek rajzolhatók fel, míg a viselkedési addikciók vizsgálata 2011 óta teszi lehetővé mintegy tízéves idősor bemutatását. A kötet kitér a rizikómagatartások együttjárására és komplex összefüggéseire is.

A második rész a család, az iskola és a szabadidő háttérváltozóinak leíró eredményeit, a szabadidőhasználat részletes elemzését, a társadalmi kirekesztettség és a szerhasználat kapcsolatát, valamint a prevencióval kapcsolatos új eredményeket mutatja be, tovább erősítve a kutatás multidiszciplináris értékét. A kötet szerzői: Arnold Petra, Domokos Tamás, Elekes Zsuzsanna, Horváth Ágoston, Kapitány-Fövény Máté és Kutrovácz Kitti.

¹ A 2024-es hazai adatfelvétel finanszírozói: NKFIH K146029, HUN-REN-Corvinus Társadalomepidemiológiai Kutatócsoport, Kodolányi János Egyetem Szociológia Tanszék. Kutatásvezetők: Elekes Zsuzsanna, Arnold Petra.

MÓDSZER

A 2024-es adatfelvétel a korábbi évekhez hasonlóan reprezentatív, anonim, papír-alapú önkitöltéssel zajlott és a módszertani mutatók alapján teljes mértékben megbízhatónak tekinthető. A módszertani fejezet részletesen bemutatja a kérdőív felépítését, a súlyozási eljárásokat és az adatminőség ellenőrzés folyamatát. A 2024-es hullám új kérdésblokkokkal bővült, amelyek a preventív programok elérhetőségére, a mentális jólétre és a viselkedési addikciókra vonatkoznak. Ezek a fejlesztések jelentősen gazdagítják a korábbi adatbázisokat és lehetővé teszik a serdülők rizikómagatartásának komplexebb értelmezését. A módszertani rész különösen fontos azok számára, akik a kutatómódszertan vagy a trendvizsgálatok iránt érdeklődnek, hiszen a kötet világosan bemutatja, hogyan biztosítható a hosszú távú összehasonlíthatóság és az adatminőség.

FŐBB EREDMÉNYEK

A 9–10. évfolyamos tanulók körében a hagyományos dohánytermékek és az e cigaretta kipróbálása közel azonos arányban fordul elő: a diákok több mint fele már találkozott mindkét terméktípussal. A fogyasztási mintázatok azt mutatják, hogy a fiatalok jelentős része nem helyettesítőként, hanem

egymást kiegészítve használja a klasszikus és az alternatív dohánytermékeket.

Az alkoholfogyasztás még ennél is elterjedtebb: a 2024-ben megkérdezett tanulók túlnyomó többsége ivott már életében alkoholt. A fiatalok leggyakrabban és legnagyobb mennyiségben tömény italt fogyasztanak, megelőzve a bort és a sört. A szélsőségesebb formák – a nagyívás és a lerészegedés – szintén gyakoriak: a válaszadók közel fele számolt be előző havi nagyívásról, és minden negyedik diák lerészegedett az elmúlt hónapban.

A tiltott szerek kipróbálása a tanulók közel ötödére jellemző, és több mint egynegyedük fogyasztott már életében illegális vagy visszaélészerűen legális drogokat. A szerhasználati rangsor a korábbi évekhez hasonlóan alakul: a kannabiszt a visszaélészerűen fogyasztott nyugtatók és altatók követik. A 9–10. évfolyamosok 5,7%-a – vagyis minden huszadik diák – magas kockázatú kannabiszhasználónak² tekinthető.

A vizsgált viselkedési addikciók közül a közösségimédia-használat mutatja a legnagyobb érintettséget: a tanulók közel egyharmada tartozik a magas kockázatú csoportba. Ezt követi a videójáték-használat (15,4%), majd a problémás okostelefon-használat, amely minden tizedik diákot érint. A problémás szerencsejátékozás a legke-

² „A magas kockázatú vagy problémás kannabisz-/droghasználó kifejezés bevett fogalom a drogepidemiológiai szakirodalomban. Olyan szerhasználói csoportra utal, akiknek használati mintázata – gyakorisága, mennyisége, módja, kontextusa vagy következményei alapján – a populáció átlagához képest lényegesen nagyobb eséllyel vezet olyan ártalmakhoz, amelyek később diagnosztikus kritériumoknak is eleget tevő függőség kialakulását valószínűsítik.

vésbé elterjedt, körülbelül minden huszadik tanulóra jellemző.

A nemi különbségek tekintetében jelentős átrendeződés figyelhető meg. Míg korábban a fiúk körében volt gyakoribb az alkohol- és drogfogyasztás, mára ezekben a mutatókban gyakorlatilag eltűntek a különbségek, sőt bizonyos esetekben – például a dohányzás és a drogfogyasztás terén – a lányok mutatnak magasabb érintettséget. A visszaélésszerű gyógyszerhasználat továbbra is inkább a lányokra jellemző. A viselkedési addikciók esetében vegyesebb a kép: a magas kockázatú szerencsejáték- és videójáték-használat inkább a fiúkra jellemző, míg a közösségimédia- és okostelefon-használat magasabb arányban fordul elő a lányok körében.

A mentális egészség mutatói különösen aggasztóak: a tanulók közel fele mutat szorongásos vagy depressziós tüneteket, és minden ötödik diák súlyos vagy rendkívül súlyos szorongásos tüneteket mutat. A lányok érintettsége kiemelkedően magas. A prevenciók részvétel széles körű, de főként egyszeri, információátadó jellegű programokra korlátozódik, amelyek hatékonysága kérdéses. A kötet szerint a részvétel akár növelheti is a kockázatos magatartások valószínűségét, ami a jelenlegi prevenciók gyakorlat újragondolását teszi szükségessé.

A trendek kedvezőtlenek: bár a dohányzás életprevalenciája csökkent, az aktuális dohányzás aránya nőtt, és 2024-ben a

legmagasabb az aktuálisan dohányzók aránya Magyarországon a 16 évesek között az elmúlt 30 év során. Az alkoholfogyasztás mutatói stagnálnak vagy enyhén javulnak, de a drogfogyasztás minden formája növekedést mutat, különösen a problémás kannabiszhasználat, amely 2019 és 2024 között megduplázódott. A viselkedési addikciók közül a közösségi média és videójáték kockázatos használata csökkent, míg a szerencsejátéké nőtt.

A kötetben bemutatott többváltozós elemzések következetesen azt mutatják, hogy a különböző rizikómagatartások és addiktív viselkedések háttérében nagyon hasonló mintázatok húzódnak meg. A dohányzás, az alkoholfogyasztás különböző intenzitású formái, az illegális és visszaélésszerű szerhasználat, valamint a magas kockázatú viselkedési addikciók egyaránt arra utalnak, hogy a szociodemográfiai tényezők – így a lakóhely típusa, a szülők iskolai végzettsége, a családszerkezet vagy a szubjektív anyagi helyzet – jellemzően nem mutatnak szignifikáns kapcsolatot a rizikómagatartásokkal. Ezzel szemben a pszichoszociális tényezők, mint a túlzott vagy a túl kevés monitorozás, rossz szülő-gyerek kapcsolat, a szorongás, stressz, depressziós tünetek növelik annak valószínűségét, hogy a fiatalok kapcsolatba kerüljenek pszichoaktív szerekkel vagy egyes viselkedési függőségek magas kockázatú csoportjába kerüljenek.

A szabadidő eltöltésének módja szintén fontos magyarázó tényező: a strukturálatlan, céltalan, „elmenős” tevékenységek

kifejezetten rizikófaktoraként jelennek meg. Mindezek alapján összességében az látható, hogy a rizikómagatartások kialakulása sokkal inkább pszichoszociális és pszichológiai tényezőkkel, valamint a szabadidő struktúrátságával magyarázható, mintsem szocio-demográfiai háttérrel.

A hazai eredmények nemzetközi kontextusban azt mutatják, hogy a magyar diákok számos pszichoaktív szerhasználati mutató – így a dohányzás, az e cigaretta használat, az alkoholfogyasztás, valamint több droghasználati indikátor (ecstasy, amfetamin, problémás kannabiszhasználat, új pszichoaktív szerek) – tekintetében az európai élmezőnyben helyezkednek el. Ezzel szemben a viselkedési addikciók közül a videó-játék- és szerencsejáték-használat előfordulása az európai átlag alatt marad.

A kedvezőtlen képhez hozzátartozik, hogy míg Európa legtöbb országában hosszú távú csökkenés figyelhető meg a hagyományos dohányzás és a tiltott szerhasználat terén, addig Magyarországon a korábbi, rövid ideig tartó javulást az elmúlt öt évben ismét növekedés követte. Az alkoholfogyasztás esetében 2024-re csak mérsékelt javulás tapasztalható, sőt bizonyos mutatók – például a nagyívás – tovább romlottak, eltérve az európai trendektől. A mentális egészség mutatói szintén kedvezőtlenek: a WHO mentális jóllét-index alapján Magyarország a kontinens egyik legrosszabb helyezését érte el, hátulról a harmadik helyen áll.

DISSZEMINÁCIÓ

A hazai ESPAD kötet itt érhető el: https://semmelweis.hu/espac/files/2026/05/ESPAD_kotet_2024_FIN.pdf

A hazai ESPAD adatbázis kutatók és szakértők számára szabadon hozzáférhető a kutatásvezetőhöz benyújtott igénylés jóváhagyását követően. Lásd itt: <https://semmelweis.hu/espac/adatbazis/>

A nemzetközi ESPAD-jelentés az ESPAD hivatalos honlapján érhető el: www.espac.org

Emellett rendelkezésre áll egy interaktív adatvizualizációs felület is (<https://data.espac.org>), ahol a hazai és nemzetközi fogyasztási ráták szemléletesen megtekinthetők, összehasonlíthatók és különböző szempontok szerint leválogathatók. Ez a felület különösen hasznos a másodelemzések készítéséhez és a trendek gyors áttekintéséhez.

A hazai ESPAD-kutatásról további részletes információk a Semmelweis Egyetem ESPAD-oldalán található: <https://semmelweis.hu/espac/>

INFORMÁCIÓK A SZERZŐRŐL

Arnold Petra

Semmelweis Egyetem Egészségtudományi Kar Addiktológiai Tanszék, Budapest

Semmelweis University, Faculty of Health Sciences, Department of Addictology, Budapest

arnold.petra@semmelweis.hu
